

כי שדית בור בינייהו אתיא כולהו –

If you place בור among them, they can all be derived

OVERVIEW

The גמרא stated that if the תורה would have written בור and any one of the other three אבות, we could derive from these two, the remaining אבות (with the possible exception of קרן). רש"י explains at length how each of the אבות can be derived from the various combinations of בור with another אב. This תוספות questions some of רש"י's assumptions, and also discusses some difficulties in deriving certain אבות from the בור וחד מאינך of צד השוה.

מה שפירש הקונטרס דשן אתיא מבור ואש -

That which רש"י explained, that שן can be derived from בור and אש with a צד השוה -
דכי פרכת מה לאש שכן מועדת לאכול בין ראוי לה בין שאין ראוי לה -

For when you will challenge that שן cannot be derived from אש since אש is a מועדת to consume all items, whether they are fit to be consumed by fire (like wood) or whether they are not fit to be consumed by fire (like stones) -

תאמר בשן שאין מועדת לאכול אלא בראוי לה -

However by שן, it is a מועדת to consume only items which are fit for שן; we will reply that בור יוכיח, etc. תוספות comments on this statement of רש"י that שן is not מועדת to consume something which is לא ראוי לה.

תוספות asks:

וקשה דלא אשכחן שאינו ראוי בשן -

And there is a difficulty with רש"י's presumption, for we do not find by שן anything which is not ראוי לה -

דאם אכלה דבר שאין ראוי לה לא הוי תולדה דשן אלא תולדה דקרן כיון דאין הנאה להזיקה -
For if the animal ate something which is לא ראוי לה it is not (even) a תולדה of שן, but rather it is a תולדה of קרן, since the animal derives no pleasure from the damage it caused. Why does רש"י say that שן is a מועדת only for לא ראוי לה?¹

תוספות continues with this question:

ואי משכחת בשום ענין נילף מאש דמתחייב אף באין ראוי -

¹ The גמרא says that we can derive the אב of שן (if the תורה would not have written it) from ואש. The characteristic of שן is that יש הנאה להזיקה; this is what the תורה was מחייב by שן. If there is no הנאה להזיקה then it is not שן but קרן. How can we say that שן cannot be derived from אש, since שן is not ראוי לה, when there is no such concept of שן consuming something which is לא ראוי לה?!

And (even) if somehow we will find an אין ראוי לה by שן, we can derive from אש, that שן should be חייב even if it is אין ראוי. There is no reason why we cannot derive it from אש!²

בור ואש from צד השוה, that שן is derived from a רש"י, therefore disagrees with תוספות:

ונראה דשן נמי אתי בפלגא דדינא³ או מאש לחודיה -

And it seems that also שן can be derived with a פלגא דדינא, or it can be derived directly from אש alone without including בור at all.

רש"י offers a response on behalf of תוספות:

ומיהו יש לומר לפירוש הקונטרס דשפיר פרכינן פירכא דלא שייכא בשן -

However one can say according to רש"י that we do indeed present a challenge (even though) **it is not applicable by שן.** We can ask תאמר בשן שאינו מועדת לאכול אלא בראוי אין ראוי לה, even though שן is not applicable to שן. However the reality is that practically there is no חיוב of שן by אין ראוי לה of חיוב -

דכהאי גוונא פריך בהחובל (לקמן דף פח,א) גבי עבד ואשה מה לאשה שכן אינה במילה -

For the גמרא presents a similar challenge in פרק החובל concerning a slave and a woman. The גמרא there is attempting to derive (from אשה) that an עבד is פסול לעדות. The גמרא challenges this and asks, **אשה פסול לעדות, because there is no מילה** by an אשה (however an עבד [כנעני] does have מילה). Even though the concept of מילה is not at all applicable by a woman, nevertheless it is used as a פירכא, because ultimately there is no מילה by a woman. Similarly here there is no שן by אין ראוי לה, even though it is not applicable.

רש"י continues to challenge תוספות:

אך מה שפירש בור יוכיח שאין מועד לדבר שאין ראוי לו כגון אדם -

However that which רש"י explained (concerning deriving שן through a צד השוה) **from אש; that after we ask that שן is not a מועד לדבר שאינו ראוי לה [as opposed to אש], we can respond that בור will prove that לה, is no hindrance to be חייב, for instance a person [or כלים] (and nevertheless בור is חייב for (an animal), similarly שן will be חייב for**

² We are discussing what would be if the תורה did not write שן. The גמרא will maintain that if שן is not written, then we will derive from אש (and בור) that any damage that שן does, the owner will be liable for it, whether it is ראוי or אין ראוי, just like אש. There are no preset rules yet by שן; the rules are whatever we derive from (בור) אש.

³ A פלגא דדינא (רש"י ד"ה וכולהו, בסופו) in this case would be as follows; first we derive שן from בור, then when the argument is posed that בור is תחילת עשייתו לנזק; the response is that אש תוכיח. We stop there, for (according to תוספות) there is nothing to challenge the תוכיח of אש. See 'Thinking it over # 1.

⁴ The פירכא would be that the מזיק of אש has a greater scope than the מזיק of שן. By אש it can damage everything even אין ראוי לה; however by שן a damage which is אין ראוי לה is not within its scope. שן is a limited מזיק, and should perhaps be פטור.

בור, since the בעל הבור is פטור if a person was killed by falling into his בור. (ראוי לו considers אדם to be אינו ראוי לו for בור, since the בעל הבור is פטור if a person was killed by falling into his בור.)

בור: for אינו ראוי לו is considered אדם that רש"י takes issue with תוספות

קשה חדא דלא פטר אדם אלא ממיתה ולא מנזקין -

This is difficult to accept (that אדם is לבור), **firstly because** the בעל הבור **is not exempt** by a **person unless** the person **dies, but he is not** exempt from payment if the person **was damaged** by the בור. How can we say that אדם is לבור?!

אדם אינו ראוי לבור: poses an additional question concerning תוספות

ועוד אטו משום דפטר אדם חשוב אין ראוי והלא באש נמי פטור טמון -

And furthermore just because בור is exempt from a person, is that considered that the person is אינו ראוי; is not אש exempt from paying for hidden objects and nevertheless אש is considered a מועד לראוי לה for these very items (wood) if they are not טמון! This would indicate that פטור or חייב do not determine whether an item is ראוי or אינו ראוי. Rather ראוי or אינו ראוי should be determined if it is natural (or not) to receive this type of damage. אדם should be considered ראוי לבור.

תוספות: ראו לבור אדם is considered an additional proof that תוספות offers

ועוד דלקמן (דף ט,ב) גבי חומר בשור מבבור⁵ -

And moreover, for later concerning the גמרא of שור over בור, the תומרא

אין מוצא לרבי יהודה דמחייב על נזקי כלים בבור אין ראוי בבור -

Cannot find anything which is not ראוי to be damaged in a בור, according to ר"י who maintains that there is a liability for damages to utensils in a בור; however according to רש"י -

והא משכחת ליה אדם -

We can find an **אינו ראוי לבור**; and that is **אדם!**

תוספות offers his view:

אלא נראה דאדם נמי חשוב ראוי לבור דראוי למות בהבלא -

It therefore seems, however, that a person is considered fit to be damaged by a בור, for he is fit to die on account of the (stale) air in the בור.

⁵ שור that חומרא mentions there various חומרות over שור. The גמרא asks why we do not mention the חומרא that חייב is according to ר"י who maintains that חייב is בור. פטור בור and כלים חייב is מועד. The גמרא continues to ask from the סיפא of the ברייתא where it mentions the חומרא of אש over בור that אש is מועד even though דבר שאינו ראוי לה (which refers to כלים). If however, the ברייתא follows the opinion of ר' יהודה then בור is מועד לדבר שאינו ראוי לה. From this גמרא we can derive that a) כלים is דבר שאינו ראוי לבור, and b) דבר שאינו ראוי לבור (for otherwise the גמרא could have mentioned that the אינו ראוי לבור according to ר"ם (אדם). See מהר"ם שי"ף.

anticipates a question. If we assume that אין ראוי לה does not mean that you are פטור for it; but rather that under natural circumstances it will not be damaged by this מזיק, then seemingly should be considered לה by ראוי בור. תוספות responds:

אבל כלים חשיב ליה לקמן⁶ אין ראוי דלא מזקא להו הבלא -

However the גמרא later considers כלים to be אין ראוי by בור; the reason is **that the air** of the בור causes **no damage** to the כלים, as opposed to the אדם, as mentioned previously, who can die from the suffocating air in the בור.

תוספות is not satisfied:

ואף על פי דכלים חדתי מפקעי בהבלא כדאמר בסוף פרק הפרה לקמן (דף נד, א) -

And even though that new כלים can burst on account of the **air** in the בור as the גמרא **states in the end of הפרה**; so כלים should be considered לה by ראוי -

תוספות responds that -

מכל מקום יש כלים שאין מתקלקלים בהבלא -

Nevertheless since **there are כלים who do not spoil** on account of **the air**, it is considered לה by ראוי for those כלים.⁷ This concludes the discussion concerning the derivation of שן from ואש בור through a השוה צד.

In Summation: רש"י maintains that שן is derived from a full השוה צד from ואש; for אש is a מועד even for לה by ראוי; however שן and בור (by אדם) are not ראוי לשאינו (אדם) by בור; אינו ראוי לה; however תוספות maintains that there is no לה by אין ראוי and שן by אדם (it is only כלים that are ראוי לבור). שן can be derived from a פלגא דדינא or from אש alone.

תוספות has a different question:

ואם תאמר והיכי אתי אש מבור וחד מאינך -

And if you will say; and how can you derive אש from בור and one of the others with a השוה צד; we can refute it by arguing, do you know -

מה לאינך שכן אין כח אחר מעורב בו תאמר באש דכח אחר מעורב בו דהוי קולא -

why בור and **אינך** are **חייב**, because there is no other force intermingled in **them** (they do the damage on their own), **can you say that by אש where there is another force** (the wind) **intermingled in him** – and therefore אש should not be **חייב**; **for** כח אחר מעורב בו **is a leniency** (that should cause a פטור).

⁸ קולא. תוספות continues to prove that כח אחר מעורב בו is indeed a קולא.

⁶ דף י, א. See previous footnote # 5.

⁷ See 'Thinking it over' # 2.

מדפריך בסמוך גבי אבנו וסכיננו ומשאו מה לבור שכן אין כח אחר מעורב בו -

For the אבנו סכיננו ומשאו שהניחן בראש גגו shortly asks (concerning deriving כח אחר because there is no בור חייב why is from (בור) והזיקו ברוח מצויה לאחר שנחו however by the wind), therefore it cannot be derived from בור. It is evident from that גמרא that כח אחר מעורב בו is a קולא. The question remains, how can we derive אש through a צד השוה from מאינך בור, when אש has a קולא of כח אחר מעורב בו?

answers that the חומרא (or קולא) of כח אחר מעורב בו is relative:

ויש לומר דבור שנעשה בלא כח אחר⁹ -

And one can say; that indeed בור which was formed without a אחר -

חמור מאבנו וסכיננו שלא הזיקו בהליכתן אלא לבתר דנייחי¹⁰ -

Is more חמור than אבנו וסכיננו, which did not damage while they were moving (with the wind), but rather after they came to a rest -

ולא נעשו בור אלא על ידי כח אחר -

And they did not become a בור only through a אחר (the wind, not the person); in this distinction (between בור and אסו"מ), a כח אחר is a קולא¹¹ -

אבל אש שהולך ומזיק בהליכתו על ידי כח אחר חמור מבור שאין הולך ומזיק אלא במקומו -
However, אש, which (is not formed כח אחר ע"י, but rather) travels and damages while it moves through a אחר, is more חמור than בור, which does not travel, and it only causes damage in its place. אש (which is not formed כח אחר ע"י) is more חמור than בור (on account of the כח אחר מעורב בו, which allows אש to do damage even at a distance), therefore we can derive אש from בור (וחד מאינך). However אסו"מ which were formed כח אחר ע"י are more lenient than בור.

anticipates a difficulty and resolves it:

והא דקאמר בסמוך¹² אש תוכיח שכן כח אחר מעורב בו וחייב -

And that which the גמרא states shortly¹³ that אש will prove that even when there is a כח אחר מעורב בו it is חייב. Therefore אסו"מ can also be חייב. However, according to the distinction that תוספות just made between כח אחר by אסו"מ (which is a קולא), and כח אחר by אש (which is a חומרא), what is the תוכיח from אש?!

⁸ It may seem that it is a חומרא, as is evident from the משנה which states ולהזיק לילך שדרכן לילך (referring to אש as well) כהרי הבור; which would seem to make the כח אחר מעורב בו which causes it to be ולהזיק לילך שדרכן לילך here currently negates this idea.

⁹ The person who dug the pit is certainly not a כח אחר (he is the perpetrator and therefore חייב).

¹⁰ Someone tripped over them.

¹¹ אסו"מ have the same limitation of בור that they damage only in their place, and should be even less liable than בור, for they were formed through a כח אחר מעורב בו. Therefore they cannot be derived from בור.

¹² בור ואש of צד השוה from אסו"מ שהניחן וכו' והזיקו בתר דנייחו of לימור דף ו,א.

¹³ This is in response to the question מה לבור שאין כח אחר מעורב בו.

responds: תוספות

הכי פירושו אף על גב דכח אחר מעורב בו -

This is the explanation of the phrase 'אש תוכיח שכן כח אחר מעורב בו'; that **even though there is a כח אחר מעורב בו** in the אש, so seemingly we cannot attribute the damage of the אש directly to the owner -

וחשיבי ליה כאילו בעצמו עושה את הכל וחייב משום חיציו¹⁴ -

But nevertheless it is considered as if the owner of the fire **himself does all the damage and he is liable as if it were his arrows** (for which he is directly responsible), similarly –

הכא נמי אף על גב דכח אחר מעורב בו -

Here too by אסו"מ even though that there is a כח אחר מעורב בו (the wind) -

חשובים כאילו בעצמו עושה את הבור הזה בלא כח אחר¹⁵ -

It should be considered as if the owner himself made this בור (of אסו"מ) **without a כח אחר**.

תוספות offers an alternate explanation of the אש תוכיח שכן כח אחר מעורב בו:

אי נמי היינו דפריך מה לאש שכן כח אחר מעורב בו ידיה חמור יותר -

Or you may also say that the question that תוספות is asking, **is indeed what the** מה לאש שכן דרכו לילך ולהזיק (with the question of subsequently **challenges** (meaning) **that by אש the כח אחר מעורב בו is more stringent** than the כח אחר מעורב בו of אסו"מ, for by אש -

שעל ידי זה הולך ומזיק למרחוק מה שאין כן באבנו וסכינו ומשאו¹⁶ -

Through the כח אחר מעורב בו, the fire **travels and damages at a distance, which this is not so by אסו"מ**. This concludes the discussion concerning deriving אש from מאינך בור וחד מאינך.

In summation: אש can be derived from בור וחד מאינך (even though אש has a כח אחר מעורב בו),

¹⁴ It would seem that תוספות is referring to the view of ר' יוחנן that damage caused by one's fire is equivalent to damage caused by shooting an arrow. The fact that ר"י equates them, proves that the כח אחר מעורב בו (by אש) does not diminish the person's direct association with the fire, and it is considered as if he kindled his neighbor's property directly (as it is by חיציו). Similarly by אסו"מ it is considered as if the owner himself placed them in their final resting place, even though it reached there through a כח אחר מעורב בו. The meaning of אש תוכיח is (not that we are deriving אסו"מ from אש but rather) that אש proves that a כח אחר is considered as if the person did it himself directly (it removes the פירכא from בור).

¹⁵ See 'Thinking it over # 3.

¹⁶ See בל"י who explains this as follows. In the כח אחר מעורב בו there is a קולא (that it can only damage אחר מעורב בו) and a חומרא (that it was accomplished solely by the בור). Concerning the כח אחר מעורב בו that there is by אש there is (also) a קולא (that something else is causing the damage) and a חומרא that it can damage at a distance). However concerning the כח אחר מעורב בו by אסו"מ there are only both קולות (something else is causing the damage and it damages (only) in its place). Therefore the different קולות וחומרות of בור ואש are required (to cancel out each other) in this השוה, and be מחייב אסו"מ. See 'Thinking it over' # 4.

because the כ"א"ב by אש is a חומרא over בור for it allows it to be מזיק למרחוק; however the כ"א"ב by אש is a קולא compared to בור. There are two ways to understand the תוכיח.

תוספות has a different question:

ואם תאמר והיכי אתו כולהו מאש ובור מה לאש ובור שכן מעשיו גרמו לו -

And if you will say; how can we derive all the other אבות (such as שן ורגל) from (שן ורגל) from **אש ובור** **are since the action of the owner caused the damage (he dug the pit and kindled the fire) –**

תוספות explains why בור ואש are considered גרמו לו מעשיו:

כדמפרש לקמן¹⁷ גבי בור המתגלגל¹⁸ ואש נמי מעשיו גרמו לו שהדליק האש -

As the גמרא explains later concerning a 'rolling pit' that we cannot derive it directly from בור, since by בור it is גרמו לו however by המתגלגל it was caused by the אדם ובהמה. We see that בור is גרמו לו and it is a חומרא. **Similarly by אש it is also גרמו לו for he kindled the fire.** How can we derive (where the owner is passive) from שן ורגל?

תוספות answers:

ויש לומר דלא חשיב אש מעשיו גרמו לו כיון שהרוח מסייעו -

And one can say; that אש is not considered גרמו לו for the wind assisted him in causing the damage. גרמו לו means that the owner caused the damage exclusively. This applies to בור but not to אש. This concludes the discussion concerning deriving the אבות from בור ואש.

In Summation: אש is not considered גרמו לו for the wind assists in the damage.

תוספות asks a similar question:

ואם תאמר מבור ואדם נמי היכי אתו מה לבור ואדם שכן מעשיו גרמו לו -

And if you will say how can we derive the other אבות from בור ואדם; by בור ואדם it is גרמו לו (as opposed to אש, רגל, שן where it is גרמו לו)?!

תוספות answers:

ויש לומר דאתו מבור ואדם ישן¹⁹ או נופל מן הגג ברוח שאינה מצויה דחייב -

And one can say; that we derive the other אבות from בור and a sleeping person

¹⁷ דף ו,א.

¹⁸ The case there is where a person placed אסור in the רה"ר and people kicked it as they walked and it rolled from place to place until it rested and then caused damage, by someone tripping on it.

¹⁹ See דף ו,א. See 'Thinking it over' # 5.

THINKING IT OVER

1. אש ובור says that we can derive שן either through a פלגא דדינא from אש or directly from אש.²¹ The question however is why does תוספות need a פלגא דדינא when we can derive שן directly from אש itself; and what difference is there how we derive it?²²

2. How can we explain that אינו ראוי לבור is כלים²³ according to שמואל who maintains that בור is לחבטו וכ"ש לחבטו?²⁴

3. אש תוכיח שכן כה אחר מעורב explains²⁵ (in the first תירוץ) that the meaning of חציו is that even though there is a כה אחר nevertheless it is considered as חציו. It would be difficult to understand (according to this answer) what the גמרא there continues that לאש שכן דרכו לילך ולהזיק; since we are only proving from אש that כה אחר does not diminish one's direct connection (but not that we are deriving מ"מ from אש).²⁶

4. מה לאש שכן דרכו לילך ולהזיק of פירכא explains²⁷ (in the א"נ) that the meaning of חומרא (אסו"מ) is a חומרא of אש is a חומרא. How does the גמרא counter this by responding בור תוכיח?! Seemingly by both of them (אש ובור) there is no disadvantage of כה אחר מעורב בו (in their creation as a מזיק) as there is by אסו"מ.²⁸

5. יישן by חיוב²⁹ The אין מעשיו גרמו לו as אדם ישן considers damage done by an יישן is only if he lied down next to the כלים;³⁰ this should be considered גרמו לו!³¹

²¹ See footnote # 3.

²² דברות משה סי' פט הערה ח'.

²³ See footnote # 7.

²⁴ מהר"ם שי"ף.

²⁵ See footnotes # 14&15.

²⁶ See footnote # 16.

²⁷ See footnote # 16.

²⁸ See footnote # 19.

²⁹ See footnote # 19.

³⁰ See footnote # 19.

³¹ See footnote # 19.